

könyvtár állományában nem található dokumentumokat könyvtárközi kölcsönzés keretében rendelik meg a felhasználó számára. A feldolgozási idő általában 1-3 nap.

Saját állományból a kölcsönzési idő 28 nap, az olvasók online hosszabíthatnak. A cikkmásolatokat általában postán küldik. A könyvtárközi kölcsönzés felhasználói kategóriánként változik. Például az egyetem kutatóintézeteiben dolgozó, távoktatásban részt vevő hallgatók, valamint az egyetem távoktatást nyújtó tanszékei és munkatársai teljes körű szolgáltatásra jogosultak, azaz számukra más könyvtárból kérnek kölcsön könyveket. Mivel az egyetem valamelyik egységéhez tartoznak, felelősségre vonhatók, így gondoskodni lehet a más könyvtárból kapott könyvek biztonságáról. Ezeket a dokumentumokat általában a UPS futárszolgálattal küldik, amely aláírás ellenében kézbesít. A más könyvtárból megrendelt cikkmásolatokat közvetlenül a hallgató által megadott helyre küldik postán vagy futárral. A távoktatásban részt vevő egyéb hallgatók csak a másolatszolgáltatást vehetik igénybe, a küldemények az általuk megadott címre érkeznek. Könyvkölcsönzési igényeiket a helyi közkönyvtárban tudják leadni. Ennek a megoldásnak is a fő oka a dokumentumok biztonsága.

A küldemények továbbításához azért választották a UPS futárszolgálatot, mert ennek működése, a csomagok felvétele, illetve leadása online követhető. A cikkmásolatokat általában postán küldik, faxot csak külön kérésre használnak. Még tanulmányozzák annak a lehetőségét, hogy a másolatokat közvetlenül a felhasználó számítógépére juttassák el.

A szolgáltatás a távoktatásban részt vevők számára ingyenes. Ennek egyik oka az, hogy a korábbi díjak nem fedezték a másolatszolgáltatás költségeit, és a számlázás külön megterhelést jelentett a munkatársaknak.

Statisztikák

2000. január 1.–december 1. között 252 kérést dolgoztak fel. Ennek 44%-a a mezőgazdasági kutató- és oktatóközpontokban lévő hallgatóktól, 37%-a az ország más részein élő, távoktatásban részt vevő hallgatóktól érkezett, 19% pedig az egyetem többi karán lévő, a távoktatásban részt vevő felhasználótól. A távoktatás népszerűségének növekedésével előreláthatólag a szolgáltatás igénybevétele is nőni fog. A távoktatás weboldalán keresztül a felhasználók az egyetem más forrásaihoz is eljuthatnak: a számítógépes és hálózati szolgálathoz, a távoktatási tájékoztatási központhoz stb.

A Smathers Könyvtár munkatársai úgy érzik, hogy a távoktatásban részt vevők kiszolgálása új távlatokat nyitott a dokumentumszolgáltatásban.

/FULLER, David H. Jr.: From document delivery to distant learning: An interlibrary loan perspective. = *Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery & Information Supply*, 11. köt. 4. sz. 2001. p. 51–59./

(Viszocsekné Péteri Éva)

A könyvtárközi kölcsönzés automatizálásának hatása az olvasókra és a könyvtárra

A világon sok könyvtárközi kölcsönzési részleg átélte az utóbbi évek drámai technológiai változásait, a gyors és olcsó szolgáltatások iránti igények számának növekedését. Ez készítette a *Haifai Egyetemi Könyvtár* könyvtárközi kölcsönzési osztályát is arra, hogy módszeresen automatizálja a munkafolyamatokat.

A Haifai Egyetem nagy oktató és kutató intézmény, ahol majd 13 ezer hallgatót és több mint hatszáz tanszéki alkalmazottat tartanak nyilván. Az egyetemi közösséget nagy központi könyvtár szolgálja ki, amelynek állománya 1,8 millió kötet.

Az igények számának az 1990-es évek közepétől érzékelhető növekedése nyomán 1997-ben kezdtek hozzá a munkafolyamatok automatizálásához. Már ezt megelőzőleg 1995-ben üzembe helyezték az *Ariel* szoftvert, amit első lépésként az *Aleph* integrált könyvtári rendszer könyvtárközi kölcsönzési moduljának indítása követett. Annak ellenére, hogy az *Aleph* rendszert már az 1990-es évek elejétől használták, 1997-ig egyetlen izraeli könyvtár sem alkalmazta a könyvtárközi kölcsönzési modult. Bár ez a modul csak a kérő funkciót tartalmazza, mégis számos előnye van, mint amilyen a rendelés irányítása, elektronikus továbbítása, a rendelés

állapotának megtekintése, statisztikák készítése stb. Az olvasók számára kért könyvek kiadását ideiglenes fájlban lehet rögzíteni. Az olvasóknak lehetőségük van elektronikus úton történő rendelésre, amely az Aleph webkatalógusán keresztül közvetlenül a könyvtárközi kölcsönzési modulba kerül. A webes katalóguson keresztül nézhetik meg az olvasók korábbi és folyamatban lévő rendeléseik státusát, valamint a könyvtár saját állományából kölcsönvett és lefoglalt dokumentumokról szóló információkat.

A második lépést az Aleph könyvtárközi kölcsönzési moduljából hiányzó funkciók, a kölcsönadás és a számlázás automatizálása jelentette. Az 1997–2000-ig tartó időszakban a következő feladatokat oldották meg:

készpénzfizetési számlák, fizetési meghagyások automatikus nyomtatása;

- az új megrendelések raktári jelzet, nyelv és a megrendelők szerint rendezett jegyzékeinek nyomtatása;
- a megrendelt könyvek lefoglalása, raktári jelzet szerinti listák nyomtatása;
- a szolgáltatott dokumentumokért járó térítési díj automatikus kiszámolása, az összeg bevétele a könyvtárközi kölcsönzési modul megfelelő rekordjába;
- különböző gazdasági nyomtatványok előállítása (a kölcsönzött dokumentumok számlái, a kölcsönkért dokumentumokért fizetendő összegek);
- címkék nyomtatása az olvasói fájlból stb.;
- az e-mailen érkező könyvtárközi rendelések automatikus bevétele a könyvtárközi kölcsönzési modulba.

A harmadik lépés az OCLC *Prism ILL* szoftver használatbavétele volt 1998-ban. Ez lehetővé tette a könyvtárközi kölcsönzés számára, hogy a világon bárholnan rendeljenek, az olvasók számára pedig, hogy a FirstSearch adatbázisban megtalált dokumentumok iránti kéréseiket közvetlenül a könyvtárközi kölcsönzésbe juttassák mindenféle nyomtatás, űrlapkitöltés stb. nélkül. Ebben az év-

ben a British Library Document Supply Centre-ben is megindult a webes rendelés és az Arielen történő szolgáltatás.

A Haifai Egyetemi Könyvtár és az Izraeli Felsőoktatási Könyvtárközi Hálózat (Israel Academic Inter-Library Network) által 1998-tól beszerzett teljes szövegű adatbázisok használata is megváltoztatta a könyvtárközi kölcsönzés folyamatait és a szolgáltatási módokat pl. e-mailen csatolt pdf-fájlok küldésével. A *Docview* rendszer elterjesztése pedig az olvasók és a kérő könyvtárak számára teszi lehetővé az Arielen küldött dokumentumok olvasását. A közeljövőben a *Prospero* szoftver üzembe helyezését is tervezik, amely értesíti az olvasót az Ariellel küldött dokumentum helyi szerverre érkezéséről.

Az automatizálási folyamatból származó *előnyöket* különböző szempontok szerint tanulmányozták. Az olvasó szempontjából nézve az átfutási időt, a teljesítési arányokat, a kapott dokumentumok minőségét és teljességét, a könyvtárközi kölcsönzés munkatársainak közreműködését, a kényelmet stb. elemezték. A könyvtár számára pedig a szolgáltatás költségeit, a munkatársak időráfordítását, a statisztikakészítést, a tulajdonlás vagy elérés alternatíváját stb. vizsgálták. Az eredmények általában pozitívak, olyan esetben is például, mint hogy a megnövekedett számú kérést ugyanolyan létszámmal lehet teljesíteni. Különös módon a teljes szövegű folyóiratok elérhetősége nem csökkentette a könyvtárközi kérések számát, ami valószínűleg azzal magyarázható, hogy sok olvasó olyan héber anyagot rendelt, amelynek kikereséséhez és letöltéséhez nem a teljes szövegű adatbázisokat használják.

/PORAT, Lynne: Automation of interlibrary loan services: effects on the patron and the library. = Interlending & Document Supply, 29. köt. 3. sz. 2001. p. 108–113./

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

A 21. század információs szakembere az Egyesült Királyságban

A korszerű információtechnika vívmányai lehetővé teszik, hogy az információkat használók hozzáférjenek személyi számítógépről az internethez, és így közvetlenül is elérjenek számos online információforrást és -szolgáltatást. Vajon ilyen körülmé-

nyek között van-e jövője az információs hivatásnak, az információs munkatársaknak? A közvetítő funkciók kiesése azt jelenti, hogy megszűnik az információs szakemberek szerepének jelentősége?